

RESPONSIBILITY FOR DAMAGE DAMAGED AS A RESULT OF ILLEGAL ACTIONS BY PROSECUTOR'S OFFICE AND COURT

Qurbonov Dilmurod Almiratovich ¹

¹ Master of Sports Law, Tashkent State Law University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4742141>

ARTICLE INFO

Received: 20th April 2021

Accepted: 25th April 2021

Online: 30th April 2021

KEY WORDS

Damage, inaction, liability, moral damage, subject, investigative and inquiry bodies, law and citizens.

ABSTRACT

The investigation was initiated by the pre-trial investigation, the prosecution and the judiciary. This article also defines the right to claim compensation for damages caused by government agencies in the conditions of civil liability of officials. At the same time, the increase of civil rights by violated state bodies, especially by the bodies of preliminary investigation, is a very common phenomenon. In this regard, it is necessary to pay more compensation for the damage to the institution. The difficulties identified in practice provide a description of the subject to be covered, the damage caused as a result of the illegal actions of the new investigation. On the one hand, the subject of compensation must, of course, be the identity of the citizen who violated the right of a law enforcement officer as an official. However, given that officials are representatives of the state government, there are a large number of norms in the legislation in this regard, the actions of public authorities and their officials to compensate for the damage caused by regulators.

SURISHTIRUV DASTLABKI TERGOV ORGANLARI PROKRATURA VA SUDNING G'AYRIQONUNIY HARAKATLARI NATIJASIDA YETKAZILGAN ZARAR UCHUN JAVOBGARLIK

Qurbonov Dilmurod Almiratovich ¹

¹ Toshkent Davlat Yuridik universiteti "sport huquqi" mutaxassisligi magistranti

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-aprel 2021

Ma'qullandi: 25-aprel 2021

Chop etildi: 30-aprel 2021

KALIT SO'ZLAR

Zarar, harakatsizlik, javobgarlik, ma'naviy zarar, sub'yekt, tergov va surishtiruv organlari, qonun va fuqarolar.

ANNOTATSIYA

Tergov, dastlabki tergov, prokuratura va sud organlari tomonidan qo'zg'atilgan. Shuningdek mansabdor shaxslarning fuqarolik javobgarligiga tortish shartlaridavlat idoralari.Ushbu maqola tovon puli talab qilish huquqini belgilaydi etkazilgan zarar. Ayni paytda buzilgan davlat organlari tomonidan fuqaroning huquqlarini oshirish,xususan dastlabki tergov organlari tomonidan, juda keng tarqalgan hodisa. Shu munosabat bilan institutzarar uchun tovon puli kattaroq berilishi kerak bo'lganqiyamat. Amalda ma'lum bo'lgan qiyinchiliklar mavjud qoplashi kerak bo'lgan sub'ektning ta'rifini beradi, noqonuniy harakatlari natijasida yetkazilgan zarar yangi tergov. Bir tomondan, mavzusi zararni qoplash, albatta, birgalikda bo'lishi kerak mansabdor shaxs sifatida ichki ishlar organlari xodimi huquqni buzgan fuqaroning shaxsi. Ammo hisobga olsak mansabdor shaxslar vakillar ekanligi davlat

hokimiyati, bu borada qonunchilikda juda ko'p miqdordagi me'yorlar mavjud, tartibga soluvchilar tomonidan etkazilgan zararni qoplash davlat hokimiyati organlarining harakatlari va ularning rasmiylari.

Huquqlar, inson erkinliklari, o'zi kabi, eng yuqori qadriyatdir. Shuningdek, davlatning vazifasi inson va fuqaroning huquqlari va asosiy erkinliklariga rioya qilish, tan olish va himoya qilishdir. Darhaqiqat, ushbu huquq va erkinliklarni himoya qilish usullaridan biri bu davlat tomonidan yetkazilgan zararni qoplash huquqidir, davlat hokimiyati organlari yoki ularning mansabdor shaxslarining noqonuniy xatti-harakatlari (harakatsizligi) tufayli kelib chiqadi. Shunga asoslanib, biz xulosa qilishimiz mumkin. Davlatning huquqiy javobgarlik instituti huquq va erkinliklarning kafolatlari tizimida muhim rol o'ynashi, yetkazilgan zarar uchun javobgarlik tartibi va chegaralarini tartibga soluvchi qoidalar, shuningdek yetkazilgan zararni qoplash shartlari va asoslari fuqarolik qonunchiligida, xususan, davlat organlari, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari va ularning mansabdor shaxslarining noqonuniy xatti-harakatlari (harakatsizligi) bilan fuqaro ta'sis etuvchi sub'ekti yoki tegishli shahar tashkiloti tomonidan tovon puli to'laydi. Va tergov organlari, prokuratura va sudning noqonuniy xatti-harakatlari natijasida yetkazilgan zararni qoplash shart. Surishtiruv, tergov, prokuratura va sud organlari tomonidan yetkazilgan zarar uchun javobgarlikning alohida holati, noqonuniy jinoiy ta'qib qilish va hibsga olish va tark etmaslik to'g'risida qaror qabul qilish tarzidagi ehtiyot chorasini qonunga xilof ravishda qo'llash natijasida kelib chiqqan javobgarlikdir. Ushbu holatlar insonning erkinligi va shaxsiy daxlsizligi konstitutsiyaviy huquqining buzilishi hisoblanadi. Zarar yetkazgan sub'ektlarning

mansabdor shaxslari, qoida tariqasida, fuqaroga yoki yuridik shaxsga yetkazilgan zarar uchun mulkiy javobgarlik davlat g'aznasi mablag'lari hisobidan qoplanadi. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksining 15-modda. Davlat organlari va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan yetkazilgan zararni to'lash.

Davlat organi yoki fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi tomonidan qonun hujjatlariga muvofiq bo'lmagan hujjat qabul qilinishi, shuningdek ular mansabdor shaxslarining g'ayriqonuniy harakatlari (harakatsizligi) natijasida fuqaroga yoki yuridik shaxsga yetkazilgan zararining o'zni davlat tomonidan yoki fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi tomonidan qoplanishi lozim. Bunday zararining o'zni davlat organining budjetdan tashqari mablag'lari yoki fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organining mablag'lari hisobidan qoplanadi.

Davlat organi yoki fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi bekor qilingan, ularning mablag'lari yetishmagan yoxud davlat organining budjetdan tashqari mablag'lari yoki fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organining mablag'lari bo'lmagan taqdirda fuqaroga yoki yuridik shaxsga yetkazilgan zararining o'zni O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti mablag'lari hisobidan qoplanadi[2].

Zarar davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari mansabdor shaxslarining aybi bilan yetkazilgan bo'lsa, sudning qarori bilan zararining o'rnini qoplash ushbu organlar mansabdor shaxslarining zimmasiga yuklatilishi mumkin.

Javobgarlik va zararni keltirib chiqaruvchi omil bunga misol tariqasida keltirish mumkinki Jinoyat Kodeksining 167-moddasi (o'zlashtirish yoki rastrata yo'li bilan talon taroj qilish) 3- qismi ayblanuvchi tomonidan yetkazilgan moddiy zararining o'rni to'liq qoplangan taqdirda ozodlikni cheklash yoki ozodlikdan mahrum qilish jazosi bilan bog'liq bo'lmagan jazo qo'llanilishi keltirilgan[3]. Qonunchiligiga binoan, fuqaroning tergov va surishtiruv organlari tomonidan yetkazilgan zararni qoplash huquqi paydo bo'lishi, ularning mansabdor shaxslar zararining sabablari va bunday huquqning paydo bo'lishi shartlariga bog'liq.

Demak, davlatning javobgarligini boshlash uchun moddiy asos surishtiruv, dastlabki tergov organlari, prokuratura va sudning (ularning mansabdor shaxslarining) harakatlari (harakatsizligi) bo'lib, ular moddiy va nodavlat zarar yetkazishga olib keladi. Davlatning fuqarolik javobgarligining umumiy sharti qonunga xilof harakatlar (harakatsizlik), zararining mavjudligi va jinoyatchining o'zini aybidir. Jinoyat ishini tugatishning boshqa sabablari amnistiya to'g'risidagi sabablar bo'lib, ular boshqa sabablarga ko'ra qilmish uchun va boshqa reabilitatsiya qilinmagan asoslar uchun jinoiy javobgarlikni olib tashlaydi, bu esa ushbu qilmishni normaga muvofiq qayta malakalash bilan barobardir[3]. Zararni qoplash uchun asos bo'lmagan yengilroq jazo. Zarar qiymati u yoki bu moddiy qonunchilikka rioya qilmaslik yoki kamaytirilishi bilan teng ravishda oshkor qilinishi kerak. Muhim zararli natijalar profilaktika chorasi sifatida hibsga olish kabi noqonuniy harakatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Demak, bu holda fuqaroning o'ziga ham, uning moddiy manfaatlariga ham zarar yetkazilishi tushunilishi kerak. Shunday qilib, bu ishning yo'qolishiga ta'sir qilishi mumkin, shuning uchun moddiy ta'minotni yo'qotish, hatto

tiklanish holatida ham uning ishlashi ko'pincha yomonlashadi[2]. Surishtiruv, dastlabki tergov organlarining bunday harakatlari haqiqatan ham jismoniy, ham ma'naviy azob-uqubatlarning sababi bo'lib, uning oqibatlari axloqiy azob deb tushunilishi kerak. Jinoiy ta'qib qilish, yurak xuruji, asab kasalliklari, ruhiy tushkunlik stress va boshqalar.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 44-moddasida "Har bir shaxsga o'z huquq va erkinliklarini sud orqali himoya qilish, davlat organlari, mansabdor shaxslar, jamoat birlashmalarining g'ayriqonuniy xatti-harakatlari ustidan sudga shikoyat qilish huquqi kafolatlanadi[1]."

Masalan, sud amaliyotidan olingan misol: 2-1061 / 2017 ishidagi qaror ~ M-892/2017 Lutfullayev A.N. da'vo bilan sudga murojaat qildi. Da'vogar, da'vo qo'zg'atganligi sababli, Navoiy viloyat sudining 2008 yil 7-noyabrdagi hukmiga binoan jinoiy ta'qib qilish paytida u tergovchining psixologik ta'siridan stressni boshdan kechirdi, bu unga teri kasalligini keltirib chiqardi. Sud A.N. Lutfullayevning Moliya vazirligiga reabilitatsiya asosida ma'naviy zararni qoplashni undirish to'g'risidagi da'volarini qisman qondirish to'g'risida qaror qabul qildi. G'ayriqonuniy harakatlar (harakatsizlik) va natijada kelib chiqadigan oqibatlar o'rtasidagi sababiy bog'liqlikda ifodalangan zarar uchun davlat javobgarligini belgilashning asosiy sababi, birinchisi o'z vaqtida ikkinchisidan oldin, birinchisi kelib chiqishi bilan izohlanadi. Ikkinchisi, ya'ni bitta sabab (hodisa) har doim boshqa sababni (hodisani) keltirib chiqaradi. Zarar yetkazish majburiyatining paydo bo'lishi muammosini hal qilishda fuqarolik qonunchiligi sabab va ta'sirning ikkilik yoki ikki zanjirli munosabati bilan qiziqadi. Ko'pincha, nafaqat bitta organing harakatlari natijalari, balki bir vaqtning o'zida bir nechta organlar yoki mansabdor shaxslarning harakatlari ishtirok etadi va shu bilan kimning

o'ziga xos xatti-harakatlari zarar yetkazganligini aniqlash qiyinlashadi. Fuqaroga yetkazilgan barcha noqonuniy harakatlar va harakatsizliklar uchun amalda mansabdor shaxslarning aybidan qat'iy nazar, tovon puli to'lanadi. Ammo, agar surishtiruv yoki dastlabki tergov jarayonida to'sqinlik qilgan fuqaro, demak u O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida bunday sabablar ko'rsatilmaganligi sababli, bunday harakatlar sabab bo'lishiga qaramay, zarar yetkazish kabi holatlarning paydo bo'lishiga hissa qo'shganligini anglatadi. Ko'pincha bu sabablarga jismoniy yoki ruhiy zo'ravonlik yoki oddiy so'zlar bilan aytganda, kuch ishlatib, fuqaroga ishonchli ma'lumot olish uchun ta'sir qilish kiradi.

Ammo O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 26- moddasida "Jinoyat sodir etganlikda ayblanayotgan har bir shaxsning ishi sudda qonuniy tartibda, oshkora ko'rib chiqilib, uning aybi aniqlanmaguncha u aybdor hisoblanmaydi. Sudda ayblanayotgan shaxsga o'zini himoya qilish uchun barcha sharoitlar ta'minlab beriladi[1]. Hech kim qiynoqqa solinishi, zo'ravonlikka, shafqatsiz yoki inson qadr-qimmatini kamsituvchi boshqa tarzdagi tazyiqqa duchor etilishi mumkin emas. Hech kimda uning roziligisiz tibbiy yoki ilmiy tajribalar o'tkazilishi mumkin emas." Hech kim qiynoqqa solinmasligi kerak va shu yo'l bilan olingan ma'lumotlar dalil

sifatida qaralmaydi, chunki ma'lumotlar qonunni buzgan holda olingan deb hisoblanadi. Shunday qilib, agar fuqaro mansabdor shaxslarning bosimini qo'llashda o'zini ayblagan bo'lsa va noqonuniy hibsga olingan bo'lsa, unga yetkazilgan zararni qoplash huquqi beriladi. Xulosa qilib aytish kerakki, vaqt o'tishi bilan biz fuqarolarning huquqlarini buzish kabi hodisani o'zgartiramiz bunday hodisalar huquqni muhofaza qilish organlarining harakatlariga aylanadi. Fuqorolarning huquqlarini buzish kam uchraydigan hodisa emas. Ulardan ba'zilari shaxsiy nomulkiy huquqlarning buzilishini tashkil etadi, chunki axloqiy azob har kimda mavjud.

Albatta, qonun hukumat uning yordamida normalarni o'rnatadi. Yuqorida aytib o'tilganidek, tovonning asosiy turi zarar - bu pul kompensatsiyasi, ammo kamroq ularning ma'naviy tomoniga e'tibor beriladigan munosabatlar, bu psixologik azob haqida huquqi buzilgan shaxsga yetkazilgan zarar. Himoya kafolatini belgilaydigan normalarni joriy etish tajovuzlardan shaxsiy axloqiy huquqlar mansabdorlar tomoni, nafaqat yordam beradi jamoatimizning axloqiy va axloqiy darajasini tushunish mol-mulk, shuningdek yetkazilgan bebaho zararni qoplash uchun insonning moddiy bo'lmagan foydalari nazarda tutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi –T.: O'zbekiston, 2012.
2. **Jinoyat Kodeksi** (167-modda birinchi qismining sanksiyasi O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 3-dekabrda O'RQ-586-sonli *Qonuni tahririda* — *Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi*, 04.12.2019-y., 03/19/586/4106-son)
3. **Jinoyat Kodeksi** (167-modda to'rtinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2015-yil 10-avgustda O'RQ-389-sonli *Qonuni tahririda* — *O'R QHT*, 2015-y., 32-son, 425-modda)
4. **Fuqorolik Kodeksi** (15-moddaning matni O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 22-yanvarda O'RQ-603-sonli *Qonuni tahririda* — *Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi*, 23.01.2020-y., 03/20/603/0071-son)